

Gdańsk, 13.01.2024 r.

dr hab. Alicja Sekuła, prof. uczelni
Wydział Zarządzania i Ekonomii
Politechnika Gdańska

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr. Piotra Wetoszki

**pt. Uwarunkowania dyfuzji oraz zróżnicowanie funkcji budżetów obywatelskich
w Polsce i w Niemczech**

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Ekonomiczny

Promotor pracy: prof. dr hab. Andrzej Miszczuk

Promotor pomocniczy: dr Piotr Maleszyk

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy oraz jego waga

Partycypacja społeczna, czyli aktywne uczestnictwo obywateli w podejmowaniu decyzji, są powszechnie uznanym instrumentem komunikowania się i wpływania lokalnego społeczeństwa na decyzje władz publicznych. Dotychczasowe doświadczenia pokazują, że czynny udział obywateli w lokalnych referendach, konsultacjach społecznych, panelach obywatelskich czy w składaniu petycji jest z reguły niższy niż w ogólnokrajowych przedsięwzięciach. Każdą inicjatywę, w tym również tę o charakterze badawczo-naukowym, której efektem będzie lepsze zrozumienie procesu, jego rozpropagowanie, zwiększenie liczby osób biorących w nim udział i dostosowanie podejmowanych decyzji do lokalnych potrzeb należy uznać za istotną i cenną w procesie upowszechniania partycypacji publicznej. Recenzowana rozprawa wpisuje się w powyższy nurt. Bez wątplenia więc temat pracy, której rdzeniem jest dyfuzja budżetów obywatelskich, zróżnicowanie ich funkcji oraz poszukiwanie warunków, które je kształtują uznać należy za zasługujący na pogłębioną refleksję i zbadanie. Temat rozprawy, poruszający wymienione zagadnienia, sformułowany został poprawnie.

Wybór tematu rozprawy jest ponadto zasadny ze względu na fakt, że tematyka ta, o charakterze komparatywnym, nie znalazła do tej pory wśród polskich autorów i w odniesieniu do polskiego i niemieckiego kontekstu właściwego odzwierciedlenia, na co zwrócił uwagę także sam Autor formułując cel rozprawy.

2. Cele pracy oraz hipotezy badawcze

Cel rozprawy Doktorant zawarł we Wstępie. Dotyczy on możliwej konwergencji w zakresie funkcji budżetów obywatelskich poprzez porównawczą analizę dyfuzji tej innowacji w Polsce oraz w Niemczech. Został on w dalszej kolejności zdezagregowany na 6 celów badawczych, przedstawionych na s. 22 rozprawy. Następnie, dla realizacji tych celów Autor sformułował następującą hipotezę główną: W dyfuzji budżetów obywatelskich w Polsce i w Niemczech dochodziło do spłycenia oraz konwergencji ich funkcji jako innowacji społecznych, oraz 4 hipotezy cząstkowe przedstawione na s. 23 rozprawy.

Oceniając sposób wyrażenia celów i hipotez pracy należy uznać, że są one sformułowane poprawnie, ich układ jest logiczny i spójny. Cele/hipotezy szczegółowe (cząstkowe) wynikają i są składową celu/hipotezy głównej, a ich treść ukierunkowała kolejność i treść poszczególnych części pracy.

3. Charakter i struktura pracy, układ i treść pracy, konstrukcja rozprawy

Pracę tworzy 5 rozdziałów poprzedzonych Wstępem i zwieńczonych Zakończeniem. Integralną częścią rozprawy są także elementy porządkujące, takie jak spis wykorzystanych do napisania pracy pozycji bibliograficznych, spis tabel, rysunków i załączników.

Wstęp zawiera wszystkie wymagane w pracy naukowej elementy: uzasadnienie wyboru tematu, cel pracy, hipotezę badawczą, zastosowane metody badawcze oraz charakterystykę każdego z rozdziałów. Pierwszy z elementów, liczące 13 stron uzasadnienie wyboru tematu, wydaje się zbyt rozbudowane, zwłaszcza że Autor nawiązuje w nim do rozważań teoretycznych zawartych w początkowych rozdziałach dysertacji.

Rozdział pierwszy poświęcony jest zagadnieniu partycypacji publicznej w dorobku nauk ekonomicznych. Problematyka omówiona w tej części rozprawy wybrana została z punktu widzenia kwestii poruszanych w dalszej części rozprawy, takich jak: zarządzanie publiczne, innowacje społeczne, dyfuzja (wraz z autorską - z punktu widzenia tematu pracy - koncepcją schematu analizy uwarunkowań dyfuzji przedstawioną na s. 60) oraz cykl życia innowacji, a analizę przeprowadzono z naciskiem na wyjaśnienie przesłanek oraz barier skutecznego podejmowania decyzji.

Fragment powyższy to dobry wstęp do przedstawionych w następnej części modeli budżetów obywatelskich, wdrażanych na świecie wraz z ich odmianami. Podobnie jak pierwszy, ten rozdział ma również charakter studium literaturowego, jednak z wyraźnymi odniesieniami do praktyki wdrażania budżetów w wybranych krajach. Doktorant na podstawie kwerendy literatury przedmiotu omówił początki oraz etapy upowszechniania się budżetów,

ich podział, by w dalszej kolejności skupić się na prezentacji najpowszechniej występujących modeli, w tym m.in. wdrożonego po raz pierwszy w brazylijskim Porto Alegre. Stopień podobieństwa z wspomnianym budżetem był jedną z przesłanek wyróżnienia tzw. 6 typów idealnych budżetu obywatelskiego. Rozdział ten określić można z kolei jako wprowadzenie do dalszych części rozprawy, bowiem porządkuje i systematyzuje zagadnienia poddane głębszej analizie.

W rozdziale trzecim doktorant opisał dotychczasowe funkcjonowanie budżetów obywatelskich w krajach, w których przeprowadzona została analiza, tj. w Polsce i w Niemczech. Punktem wyjścia były uwarunkowania prawno-administracyjne wyznaczające ramy oraz granice opracowywania i wdrażania budżetów. Uwarunkowania te są na tyle ogólne i elastyczne, że budżety mogą przybierać formę różnych wariantów. Ogólną charakterystykę budżetów w każdym z krajów wraz z najczęściej spotykanymi wariantami przedstawiono w dalszej części rozdziału. Ciekawa jest zwłaszcza zaproponowana i omówiona przez Autora klasyfikacja formuł budżetów obywatelskich w Niemczech.

W kolejnej części rozprawy Doktorant skupił się na analizie procesu dyfuzji budżetów obywatelskich w Polsce i Niemczech wraz z omówieniem szczegółowych procesów opracowywania i realizacji budżetów w wybranych gminach, przy czym za kryterium szeregujące przyjął typ innowatorów zgodny z cyklem życia produktu i ewolucji innowacji. Dlatego też przykłady innowatorów pogrupowane zostały w następującą kategorię: pionierzy, wczesni naśladowcy, wczesna większość, późna większość oraz maruderzy.

Ostatnia merytoryczna część rozprawy to rozdział piąty, w którym szczegółowo omówiono jeden z wariantów budżetów występujących w Polsce i Niemczech, tzn. budżet z wydzieloną kwotą. Tutaj także zaprezentowano wyniki porównawczych studiów przypadku trzech par gmin, przy czym do każdej z par wybrano po jednym reprezentancie z każdego państwa.

W Zakończeniu Doktorant w zwięzły sposób omówił uzyskane wyniki, odniósł się do postawionych hipotez oraz wskazał potencjalne kierunki dalszych badań omawianej problematyki.

Oceniając konstrukcję pracy należy w pierwszej kolejności podkreślić, że całość rozprawy liczy blisko 400 stron, co jak na pracę napisaną w dyscyplinie ekonomia i finanse na pewno jest ponadstandardową objętością. Struktura pracy jest adekwatna do postawionego celu, kolejność rozdziałów logiczna, podporządkowana weryfikacji hipotez badawczych. Tworząc ją Doktorant odwołał się do klasycznego układu prac o charakterze naukowo-badawczy wydzielając dwie główne części: pierwszą, teoretyczno-wprowadzającą oraz drugą,

obejmującą zasadnicze dla celu pracy aplikacyjne rozważania empiryczne na tle ustaleń części teoretycznej.

4. Strona formalna dysertacji

Nie tylko merytoryczna strona pracy zasługuje na podkreślenie i wysoką ocenę, ale także jej formalna postać. Rozprawa jest napisana dobrym, komunikatywnym językiem. Pozytywnie należy ocenić zwłaszcza jej redakcyjną stronę - na blisko 400 stronach znaleźć można zaledwie kilka potknięć językowych. Sposób cytowania literatury nie budzi zastrzeżeń i odpowiada przyjętemu przez Doktoranta standardowi, który jest konsekwentnie przestrzegany, choć przy blisko tysiącu dolnych przypisów lepiej sprawdza się schemat, gdy przy rozpoczęciu nowego rozdziału również od nowa rozpoczyna się ich numeracja.

Zamieszczone w tekście formy graficzne ułatwiają analizę danych oraz wyciąganie wniosków, a pośrednio pozwalają ocenić warsztat naukowy Doktoranta. Tabele, rysunki i wykresy są przejrzyste i ułatwiają prezentację. Czytelne są także mapy prezentujące rozmieszczenie przestrzenne innowatorów, mimo faktu, że w Niemczech jest ponad 10 tysięcy gmin. Zastrzeżenie budzić może jedynie Załącznik nr 4, w dostarczonej wersji pracy wydrukowany w układzie pionowym, zamiast w poziomym.

5. Główne osiągnięcia i zalety rozprawy

Zważywszy na całokształt zaprezentowanych w pracy rozważań można stwierdzić, że rozprawa posiada istotne walory poznawcze i aplikacyjne. Najważniejszymi atutami pracy są:

- wybór tematyki rozprawy będącej odpowiedzią na aktualnie zachodzące zmiany w sektorze publicznym, z silnym naciskiem na wdrażanie innowacji jako kluczowej składowej zarządzania tym sektorem i zdobywania przez jednostki samorządu terytorialnego przewagi konkurencyjnej,
- właściwie sformułowane cele i hipotezy pracy,
- innowacyjny charakter problematyki badawczej,
- wysoka znajomość literatury przedmiotu i umiejętne wykorzystanie jej do przeprowadzenia własnych badań i analiz,
- dobre osadzenie dysertacji w obcojęzycznej literaturze przedmiotu: anglojęzyczna dominuje w przywoływanych monografiach i artykułach naukowych, zaś niemieckojęzyczna w odwołaniach do źródeł internetowych,

- dobre rozeznanie badań poświęconych budżetowi obywatelskiemu w ogólnościowej skali,
- rozległa wiedza z zakresu specyfiki niemieckiego ustroju terytorialnego,
- wielowątkowa procedura analityczno-badawcza, szczegółowo omówiona w p. 7 recenzji, z wyborem zróżnicowanych metod badawczych,
- bogata warstwa empiryczna, nie tylko w zakresie zastosowanej metodyki, różnorodności wykorzystanych metod, ale także użytego instrumentarium,
- warsztat badawczy umożliwiający umiejętne wykorzystanie znajomości literatury i prowadzenie samodzielnych badań empirycznych, a następnie ich opracowanie i prezentację wyników wraz z interpretacją zgodną z metodami wnioskowania typowymi dla dyscypliny ekonomia i finanse,
- umiejętność prowadzenia wywodu, formułowania wniosków, ich uzasadnienia.

6. Uwagi, zastrzeżenia, kwestie dyskusyjne

Mimo wielu omówionych wyżej zalet, niektóre kwestie przedstawione w pracy budzą niedosyt czytelnika. Problem stanowi brak możliwości weryfikacji przez czytającego zakresu danych zebranych w bazach danych. Dość ogólny opis zawartości tych baz przedstawiony m.in. na s. 25 nie wskazuje na możliwość wyciągania tak szczegółowych wniosków, jak np. typ budżetu obywatelskiego istniejący w danej gminie. Pytania kierowane do przedstawicieli wybranych jednostek samorządu terytorialnego (Załącznik nr 1) również nie wskazują na możliwość uzyskania na tyle dokładnych informacji, by prowadzić tak szczegółowe wnioskowanie. Wątpliwości nie pomogły rozwiązać również samodzielne próby dotarcia do określonych danych na podstawie odnośników umieszczonych w przypisach, np. pod Rysunkiem 4-7. W Roczniku Statystycznym Województw 2019 na s. 164-165 jest informacja o osadach ściekowych z przemysłowych i komunalnych oczyszczalni ścieków, a w roczniku z roku 2020 (tytuł rysunku odnosi się do lat 2013-2020) na s. 164-165 przedstawione są dane o powierzchni i ludności w województwach i regionach. Uwaga powyższa nie dotyczy drugiej procedury badawczej, w której Doktorant wykorzystał metodę *case study*, gdyż jest ona przejrzyste i wystarczająco skrupulatnie opisana.

O ile zaletą pracy jest konsekwentne przestrzeganie przez Doktoranta ustalonego schematu pisania, to nie powinno to mieć zastosowania do tabel. Są one zbyt duże w stosunku do ilości treści tam zawartej. Ich przejrzystość byłaby większa, gdyby zostały przedstawione w bardziej zwartej formie. Ponadto, przy dzieleniu rozdziałów na mniejsze części (podrozdziały)

między np. 2 a 2.1. czy 4. a 4.1. nie powinno się umieszczać żadnego tekstu. Do uwag natury formalnej zaliczyć można także wspomniany wcześniej komentarz dotyczący przypisów.

Podsumowując, należy podkreślić, iż powyższe uwagi nie pomniejszają merytorycznej wartości pracy i nie podważają pozytywnej o niej opinii.

7. Metody badawcze, źródła danych

Do weryfikacji hipotez badawczych oraz osiągnięcia celów rozprawy Autor wykorzystał szereg metod badawczych, ilościowych i jakościowych, szczegółowo przedstawionych we Wstępie oraz w jednej z części badawczej rozprawy, tzn. w rozdziale 5. Jako że wnioskowanie w części opierało się na analizie porównawczej, Autor do porównań zbiorów wykorzystał jedno- i dwuwymiarową analizę wariancji bez powtórzeń, a także metodę autokorelacji przestrzennej. W dużym zakresie wykorzystana została także metoda *case studies*, która pozwoliła na wskazanie dobrych i złych praktyk oraz dała możliwość identyfikacji źródeł niepowodzeń.

W procesie badawczym Doktorant skorzystał ze źródeł wtórnych, jak i pierwotnych. Te pierwsze posłużyły głównie do stworzenia baz danych, osobnej dla Polski i Niemiec, z informacjami nt. budżetu obywatelskiego. Te drugie zostały zebrane podczas wywiadów telefonicznych lub zapytań kierowanych przez pocztę elektroniczną. W części teoretycznej podstawową metodą badawczą stosowaną w rozprawie był krytyczny przegląd literatury. Atutem pracy jest także aktualność danych.

Bibliografia, którą Autor przytacza, jest bardzo bogata, obejmuje wiele pozycji książkowych, artykułów, aktów prawnych, informacji zamieszczonych na stronach internetowych. Jest ona aktualna i warto podkreślić, że wiele z przytaczanych pozycji to literatura obcojęzyczna, napisana w j. angielskim (przywołania głównie w części teoretycznej rozprawy) oraz w j. niemieckim – w następnych rozdziałach. Ich wykorzystanie pozwala na stwierdzenie, że Doktorant dobrze orientuje się w literaturze dotyczącej prezentowanych w pracy zagadnień.

Oceniając wykorzystane w pracy metody badawcze należy przede wszystkim podkreślić ich różnorodność i adekwatność do celów. Ponadto warto zwrócić uwagę na pracowitość gromadzenia materiałów źródłowych, które stanowią fundament badań empirycznych w dysertacji. Uwaga ta dotyczy nie tylko konieczności tworzenia baz dla każdego kraju z osobna, ale także ich zawartości.

Kolejnego podkreślenia wymaga, dająca się zauważyć w dokonywanych przeglądach badań, opinii i koncepcji szeroka wiedza Autora dysertacji, czego przejawem są liczne odwołania do literatury w poruszanych tematach.

8. Konkluzja

Przedmiotem recenzji jest dysertacja doktorska poświęcona uwarunkowaniom dyfuzji oraz zróżnicowaniu funkcji budżetów obywatelskich w Polsce i Niemczech jako rozprawa w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. Praca bez wątpienia wnosi istotny wkład do analiz porównawczych w zakresie uwarunkowań oraz zakresu funkcjonowania budżetów obywatelskich i poszerza dorobek w badaniach nad innowacjami społecznymi.

Doktorant wybierając powyższą problematykę podjął się ważnego, aktualnego i złożonego tematu. Aktywizacja społeczeństwa obywatelskiego, dostosowanie realizowanych zadań publicznych do lokalnych potrzeb czy włączanie grup społecznych w podejmowanie decyzji to pożądane kierunki zmian zarządzania lokalnym budżetem. Ogólny zamysł pracy oraz poszczególne zadania cząstkowe wpisujące się w powyższe zagadnienia jednocześnie wypełniające lukę dotyczącą możliwej konwergencji w zakresie funkcji budżetów obywatelskich sformułowane zostały właściwie. Jej konstrukcja, podział na rozdziały, wewnętrzna struktura, autorska koncepcja przeprowadzenia rozbudowanej procedury badawczej odpowiadają sformułowanemu celowi pracy. Walorem recenzowanej pracy jest szerokie wykorzystanie i umiejętne odwoływanie się do obcojęzycznej literatury przedmiotu. Część teoretyczna, analityczna i wnioski dowodzą umiejętności prowadzenia badań.

Przedłożona do recenzji praca doktorska mgra Piotra Wetoszki spełnia kryteria, jakie w obowiązujących przepisach należy stosować do oceny prac doktorskich. Przede wszystkim stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Ponadto, Doktorant wykazał ogólną wiedzę teoretyczną w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse, a także dowiódł umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Lektura rozprawy daje podstawy do stwierdzenia, że Autor wykazał ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie dyscypliny ekonomia i finanse. Przedstawione w recenzji uwagi i zastrzeżenia nie podważają akcentowanej wcześniej pozytywnej opinii o pracy, która z punktu widzenia wszystkich podstawowych elementów warsztatu naukowego spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

W związku z powyższym **wnoszę** do Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie **o dopuszczenie dysertacji do publicznej obrony.**

Jednocześnie, podkreślając walory naukowo-badawcze dysertacji wskazane w dokonanej recenzji, bardzo dobrą znajomość literatury przedmiotu, umiejętne wykorzystanie narzędzie badawczych i aktualnej literatury obcojęzycznej, całościowo oceniając jej poziom naukowy jako wysoki uznaję, że zasługuje na wyróżnienie.

Alicja Sekuła

dr hab. inż. Alicja Sekuła, prof. uczelni